

■ Nederlanders en hun gezagsdragers 1950-1990: verzuiling, polarisatie en herwonnen consensus

bron 1

In het eerste nummer van het tijdschrift Hitweek, van 17 september 1965, werd onder het kopje 'Pèts' de volgende tekst afgedrukt

1 Ze hebben er op gevloekt en ze hebben er hun gat mee afgeveegd. Ze hebben hun tanden
2 geknarst en hun wenkbrauwen gefronst. Zij, (zijn) de ouderen, die de tiener als 'n lastige
3 puber zien. Oei, oei, wat waren ze kwaad. Om de mening van tieners wordt te vaak
4 gelachen. Staat die mening gedrukt en wordt die met tienduizenden tegelijk wekelijks
5 verspreid, dan wordt het lachen tot 'n iets zuur grimassen. Het maken van kranten, het
6 weergeven van gedachten was door de eeuwen heen een zaak van volwassenen. Voor ons
7 was er dan Arend, Pep, Muziek Expres en Donald Duck. De tijden veranderen. Bob Dylan
8 zingt het. Hitweek bewijst het.

bron 2

Uit een interview met provo Roel van Duyn in De Gids, 1966

1 'Het is vooral het gebrek aan invloed die de enkeling op het gebeuren heeft. Dit maakt ons
2 kwaad. De happening is een poging om tenminste het aandeel in het gebeuren dat je zou
3 moeten hebben en dat de autoriteiten je trachten te ontfutselen, te nemen. De happening is
4 dus een demonstratie van de macht die je zou willen hebben.'

bron 3

Uit een brochure van het Initiatiefcomité D'66 (die de oprichting van D'66 als politieke partij voorbereidde) van 15 september 1966

1 Appèl aan iedere Nederlander die ongerust is over de ernstige devaluatie van onze
2 democratie

3 Schets van een ontoereikende democratische situatie.

4 Ons democratisch systeem schiet in essentieel opzicht te kort. En het zijn vooral de
5 politieke spelregels die er de oorzaak van zijn. Verslapping is er het gevolg van. En
6 vermoeidheid. En onverschilligheid. En ondoorzichtigheid. Lang geleden toen die
7 spelregels werden opgesteld, zijn ze zinvol geweest en doeltreffend. Nu zijn ze versleten en
8 ontoereikend voor onze veeleisende maatschappij. In 1966 bouwt men daarop geen solide
9 democratie meer. Hieronder hebben wij getracht de feiten te schetsen. Op verstaanbare
10 wijze. Het is derhalve geen specialistisch betoog voor staatsrechtelijke insiders. Wel een
11 globaal signalement van de zwakke plekken in ons democratisch bestuur.

Eindexamen geschiedenis vwo 2004-II

havovwo.nl

bron 4

Een fragment uit 'De utopie is een gevaarlijk wapen, denken over verdraagzaamheid', een boek van A.D. Belinfante, rector-magnificus van de Universiteit van Amsterdam tijdens de Maagdenhuisbezetting

- 1 Het lege leven van tegenwoordig schijnt om vulling met een doel te schreeuwen.
- 2 Verbetering van telkens weer andere maatschappelijke fouten is nodig, maar prikkelt de
- 3 verbeelding niet en wekt niet tot enthousiasme. De wens tot verbetering van wat bestaat
- 4 wekt bovendien niet zozeer enthousiasme, maar veeleer minachting voor het bestaande en
- 5 boosheid ten aanzien van hen, die de bestaande vormen hanteren.
- 6 En zo ontstaat, omdat er geen emancipatie concreet meer na te streven is en er ook geen
- 7 ander concreet politiek doel te vinden is, de utopie* als politieke doelstelling. Men stelt als
- 8 politiek doel een nieuwe maatschappij die bepaalde niet-rationele karaktertrekken heeft. Zij
- 9 bestaat uit mensen, die allen gelijk zijn, die allen goed zijn en die bereid zijn hun
- 10 persoonlijke belangen onder die van de gemeenschap te schikken. Met algemeen bekende en
- 11 duidelijk zichtbare eigenschappen van de mens wordt geen rekening gehouden. In die
- 12 nieuwe maatschappij zijn bijvoorbeeld macht, kennis en inkomen beter gespreid dan in de
- 13 huidige samenleving. Welke spreiding dan beter is, wordt niet vermeld. Natuurlijk is het zo
- 14 en wij hebben dat hiervoor gezien, dat ook thans er een belangrijke spreiding van macht
- 15 bestaat. Gezien de verschillen, die er tussen de mensen nu eenmaal in aanleg en karakter
- 16 bestaan, is het zeer de vraag of een grotere spreiding van kennis dan wij thans kennen
- 17 mogelijk is, althans als het gaat om een zodanige kennis, dat men daarmee inzicht in de
- 18 maatschappelijke verhouding krijgt, die in staat stelt om over de grote vraagstukken in de
- 19 wereld mee te denken. Natuurlijk valt er altijd te verbeteren. De toegang tot het hoger
- 20 onderwijs kan makkelijker worden gemaakt, de methodiek van onderwijs zal wel kunnen
- 21 worden verbeterd. En wij zullen dat moeten doen. Maar dat alles kan nooit leiden tot een
- 22 gelijkheid van kennis bij iedereen, omdat nu eenmaal niet iedereen in staat is dezelfde
- 23 hoeveelheid kennis op te nemen. Wij hebben hiervoor de problemen gezien, waarvoor de op
- 24 zichzelf niet onaantrekkelijke gedachte om de inkomens minder uiteen te doen lopen ons
- 25 stelt.

* Ontwerp van een volmaakte toestand die niet gerealiseerd kan worden.

bron 5

Een prent van Frits Behrendt over de nieuwe Wet op de Medezeggenschap

Met de loep op Lancashire. Katoen en samenleving 1750-1850

bron 6

Een historica beschrijft de Brabantse textielindustrie

De textielindustrie is in Brabant van groot belang geweest. Tilburg gold al in de achttiende eeuw als het wolcentrum van Nederland, terwijl Helmond in diezelfde tijd beroemd werd om de fabricage van het Brabantse bont: textiel bestaande uit linnen en katoen (en soms ook een beetje zijde). Daarnaast bood de textielnijverheid ook in plaatsen als Eindhoven en Geldrop volop werkgelegenheid.

Het thuisweven betekende aanvankelijk vooral voor de kleine boeren op de zandgronden een welkome nevenverdienste tijdens de wintermaanden. Bij het productieproces voerde de vrouw de zogenaamde hulpwerkzaamheden uit als het spinnen, spoelen*, haspelen*, noppen*, en pluizen*, terwijl de man de eigenlijke hoofdbewerking voor zijn rekening nam. Toen tegen het einde van de negentiende eeuw steeds meer mannen in de machinale textielbranche gingen werken, veranderde deze eeuwenoude arbeidsdeling noodgedwongen: vrouwen kregen nu ook het weven tot taak. Nog rond 1910 werden honderden vrouwen geteld die thuis als spoelster, nopster of weefster hun brood verdienden. Zij waren in dienst van de grote textiel fabrieken, die de weefsters op goedkope wijze thuis voor zich lieten werken, of op hen een beroep deden wanneer zich plotseling grote orders of speciale bestellingen aandienden. De ongehuwde vrouwen maakten op deze wijze arbeidstijden van elf uur of meer, de gehuwde vrouwen werkten gemiddeld acht uur. Het loon varieerde van f3,- à f5,- per week.

Toelichting

- *spoelen = het garen op een spoel winden
- *haspelen = het garen opwinden tot strengen (op een haspel = een houten staketsel)
- *noppen = het verwijderen van uitstekende draadeindjes en andere verdikkingen die niet in de stof thuishoren.
- *pluizen = pluizen uit de wollen draad of de wollen stof halen

Eindexamen geschiedenis vwo 2004-II

havovwo.nl

bron 7

Een prent uit het Engelse tijdschrift *Punch*, een kritisch en satirisch blad voor de middenklasse, juli 1848

Onderschrift

Vadertje Theems (rechts) stelt zijn kinderen Cholera, Difterie en Struma voor aan de Fraaie Stad Londen (links).

Toelichting

Cholera, difterie en struma zijn besmettelijke ziekten.

bron 8

Opbrengst van de belangrijkste textielindustrieën in Engeland, 1845-1870
(in miljoenen Engelse ponden)

jaar	Katoen	Wol	Linnen	Zijde	Totaal	Totaal als percentage van het nationaal inkomen
1845	24,3	21,1	8,4	6,5	60,3	11
1850	21,1	20,3	8,7	7	57,1	10
1855	26,2	20,2	9	8	63,4	10
1860	33	21,2	9,4	9	72,6	10
1865	30,1	25	13,5	9	77,6	9
1870	38,8	25,4	12,3	8	84,5	9

Eindexamen geschiedenis vwo 2004-II

havovwo.nl

bron 9

Uit het rapport over de toestand in de fabrieken van Macclesfield van 7 mei 1836 van arbeidsinspecteur Richards. Hij moet toezien op de naleving van de Factory Act van 1833. Macclesfield ligt ruim twintig kilometer ten zuiden van Manchester

datum	Naam van de overtreder	Beschrijving van de overtreding	Boete	Hoe afgehandeld
1 maart 1836	Henry Hunt, katoenspinner	Liet kinderen onder de 18 jaar werken, 13 uur per dag, met slechts één uur pauze in de loop van de dag voor maaltijden. Hield geen administratie bij van de werktijden. Hield geen administratie bij van alle kinderen onder de 18 jaar.	5 pond 1 pond 1 pond	Kinderen deels naar de openbare school, de rest naar de zondagsschool in Stockport.
1 maart 1836	Mears, W. & J. Bradshaw, katoenspinner	Liet kinderen onder de 18 jaar werken, 13 uur per dag, met slechts één uur pauze in de loop van de dag voor maaltijden. Hield geen administratie bij van de werktijden. Hield geen administratie bij van alle kinderen onder de 18 jaar.	5 pond 1 pond 1 pond	idem
28 maart 1836	Mears, James Lees, katoenspinner	Liet kinderen werken zonder medische verklaring. Liet kinderen werken onder de 18 jaar, meer dan 12 uur per dag; weer ingetrokken toen bleek dat dat slechts enkele dagen per week het geval was en minder dan negen uur op zaterdag (...). Heeft geknoeid met de administratie; om dezelfde reden als boven weer ingetrokken.	1 pond	Zondagsschool in Hollingwood
21 april 1836	Alexander Thornley, katoenspinner	Liet kinderen werken onder de 18 jaar, meer dan 12 en een half uur per dag. Liet een jongen onder de 11 jaar werken, gedurende 12 uur per dag.	5 pond en 10 shilling 7 pond en 10 shilling	Kinderen verdeeld tussen zondagsscholen in Newton en Geecross.

Eindexamen geschiedenis vwo 2004-II

bron 10 *Uit een rapport van arbeidsinspecteur Leonard Horner uit 1837. In dit rapport geeft hij vier jaar na het ingaan van de wet zijn mening over de gevolgen van de Factory Act van 1833*

1 De laatste drie maanden zie ik zeker een verbetering. De grote weerstand van een groot deel
2 van de aanzienlijkste fabriekseigenaren tegen de *Factory Act* is grotendeels weggeëbd.
3 Door wat ik heb gezien, en door wat ik van de fabrikanten en hun arbeiders heb gehoord, is
4 mijn overtuiging toegenomen dat het nodig is en terecht dat de overheid zich bemoeit met
5 de bescherming van kinderen die in fabrieken werken. Natuurlijk bewijzen de
6 veroordelingen in het laatste half jaar in mijn district maar al te duidelijk dat er nog steeds
7 veel fabrikanten zijn, die blijkbaar onverschillig staan tegenover de gezondheidstoestand en
8 het morele welzijn van de kinderen die bij hen werken. Maar dat wreedheid en
9 onderdrukking heel gewoon zijn en vaker voorkomen bij fabrikanten dan bij andere klassen,
10 dat moet toch echt worden ontkend. Integendeel, ik ken geen andere mensen die zich zoveel
11 moeite en financiële offers hebben getroost voor het welzijn van hun werknemers. Dat kan
12 ik bewijzen met de vele waarnemingen die ik heb gedaan. Ik zou willen dat degenen die zo
13 kritiekloos al die verhalen over de ellende van de fabrieksarbeiders geloven eens zelf in die
14 fabrieken gingen kijken. Ze zouden zien hoezeer ze zich vergissen. De verklaringen over de
15 ongezonde werkomstandigheden in de fabrieken zijn zwaar overdreven omdat enkele
16 slechte voorbeelden ten onrechte worden beschouwd als representatief voor de algemene
17 toestand.
18 Het fabriekswezen bleef in gebreke voor zover het kinderen liet werken van onder de twaalf
19 jaar, want daardoor was het kwaad niet te vermijden van een systeem dat kinderen beroofde
20 van frisse lucht en oefening en dat het onmogelijk maakte dat zij goed onderwijs kregen.